

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research, PAR)

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้มีทั้งสิ้น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการศึกษาการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านสุขภาพสร้าง และขั้นตอนการสร้างและทดสอบบทเรียนฯ รายละเอียดแสดงในตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 กิจกรรมการวิจัย

กิจกรรมตามแผน	วัตถุประสงค์	วิธีการ
ระยะที่ 1 การศึกษาการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านสุขภาพ		
1. ศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านสุขภาพ	เพื่อรวบรวมแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และทำความเข้าใจชุมชน	ศึกษาจากเอกสาร และการลงพื้นที่ของคณะผู้วิจัย
2. สสำรวจการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ	เพื่อให้ได้ข้อมูลการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ	สำรวจโดยใช้แบบสอบถาม และการสนทนากลุ่ม
ระยะที่ 2 พัฒนาและทดสอบบทเรียน ฯ		
พัฒนาและทดสอบบทเรียน	เพื่อสร้างและทดสอบบทเรียนที่คณะนักวิจัยร่วมกันสร้างขึ้น	การสัมมนาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา คือ ผู้สูงอายุ ผู้ดูแลผู้สูงอายุ ผู้นำชุมชนและประชาชน ทั้งนี้การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) เฉพาะผู้ที่สามารถให้ข้อมูลที่มากและลึกตรงประเด็นที่ต้องการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้และการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษานี้ได้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยวิธีการสัมภาษณ์ การสังเกตและการสนทนากลุ่ม และจัดเวทีชาวบ้าน เป็นวิธีการหลัก โดยการพิจารณาปรากฏการณ์ ภายใต้สภาพแวดล้อม และความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน เพื่อหาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์นั้น และข้อมูลบางส่วนได้จากวิธีการสนทนากลุ่มเข้ามาประกอบ โดยคณะผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางในการรวบรวมข้อมูลคือ

1. เอกสารที่เกี่ยวข้อง คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เป็นตำรา เอกสารทางวิชาการ รายงานการวิจัย เพื่อรวบรวมแนวคิด ทฤษฎีของนักวิชาการให้เป็นระบบก่อนที่จะเข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูลในหมู่บ้าน และเพื่อใช้เป็นกรอบในการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลและกำหนดแนวทางในการทำเครื่องมือเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล เมื่อทำการศึกษาเอกสารจนสามารถรวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน หลังจากนั้นจึงได้นำมากำหนดเป็นเครื่องมือการเก็บข้อมูลภาคสนาม ในลักษณะการทำเค้าโครงในการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง

2. การสัมภาษณ์ (Interview) ได้กำหนดวิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้างโดยคณะผู้วิจัยกำหนดประเด็นที่จะรวบรวมข้อมูลในสภาพทั่วไปของหมู่บ้านโดยสัมภาษณ์จากผู้สูงอายุ เกษตรกร ผู้นำชุมชน ประชาชนทั่วไปในหมู่บ้าน รวมทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ ตามประเด็นของการประกอบอาชีพเสริมของผู้สูงอายุ ได้แก่ บริบทเศรษฐกิจ ความต้องการการพัฒนาอาชีพเสริม และกิจกรรมที่เหมาะสมต่อการพัฒนารูปแบบอาชีพเสริม

3. วิธีการสังเกต (Observation) ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยผู้ศึกษาเข้าไปทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มประชาชน ได้แก่ กิจกรรมงานประเพณี และการประชุมประจำเดือนของชุมชน ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบถึงลักษณะและขั้นตอนในการทำกิจกรรมว่าเป็นอย่างไร ขั้นตอนการเข้ามามีส่วนร่วมตลอดจน ปัจจัยที่ส่งเสริมให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม

4. วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) คณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสนทนากลุ่มนี้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นการกระตุ้นให้คนในกลุ่มแสดงความคิดเห็น และทัศนคติของตนเองออกมาอย่างเปิดเผย และจริงใจ ในขณะที่สนทนากันความคิดเห็นของคนหนึ่งในกลุ่มจะกระตุ้นให้คนอื่น ๆ อภิปราย แสดงความคิดเห็นออกมา โดยคณะผู้วิจัยได้สนทนากลุ่มกับผู้สูงอายุและประชาชนทั่วไป

กิจกรรมที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนดกิจกรรมที่ใช้ในการดำเนินการวิจัยได้ใช้กิจกรรมหลายๆ ด้าน ด้วยกันซึ่งมีรายละเอียดของกิจกรรมดังต่อไปนี้

1. การศึกษาการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านสุขภาพ

คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยวิธีการเก็บข้อมูลผ่านแบบสอบถาม เก็บข้อมูลผ่านเวทีชุมชนที่มีการพูดคุยกันระหว่างคณะผู้วิจัยกับชาวบ้านในพื้นที่ และลงพื้นที่เก็บข้อมูลโดยการพูดคุยแบบตัวต่อตัวกับชาวบ้านและผู้นำชุมชนในพื้นที่ รวมทั้งการศึกษาข้อมูลพื้นฐานจากเอกสารแผนพัฒนาของเทศบาล

2. การพัฒนาและทดสอบบทเรียน

การพัฒนาบทเรียนทั้ง 4 บทเรียน ใช้การสังเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องร่วมกับการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม ส่วนการจัดการเรียนรู้ประกอบด้วย การสร้างเนื้อหาสื่อการเรียนรู้ และแหล่งเรียนรู้

วิธีการวิเคราะห์และสรุปผลข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลคณะผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้พร้อมทั้งนำทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาอธิบาย เพื่อหาข้อสรุป คณะผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลอยู่ตลอดเวลาในขณะที่ทำการศึกษาใน

ชุมชน ในการวิเคราะห์ข้อมูล คณะผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่นำมาเชื่อมโยง และพิจารณาถึงความสัมพันธ์กัน เพื่อให้สามารถนำไปสู่ความเข้าใจต่อปรากฏการณ์ ภายใต้บริบทของชุมชน ทั้งยังทำความเข้าใจกับความหลากหลายและความแตกต่างของข้อมูลที่เก็บรวบรวม การวิเคราะห์ในแต่ละครั้งจะเป็นการเปรียบเทียบข้อมูลเพื่อแสวงหาข้อสรุป ทั้งในส่วนของคุณสมบัติที่เหมือนกันและแตกต่างกัน โดยข้อสรุปที่ได้ในระยะแรกจะเป็นตัวกำหนดแนวทางและประเภทของข้อมูลที่จะต้องไปทำการเก็บรวบรวมเพิ่มเติม

ทั้งนี้คณะผู้วิจัยได้นำข้อมูลไปตรวจสอบกับผู้ให้ข้อมูลคนอื่น ๆ จนกระทั่งได้ข้อสรุปที่ตรงกัน และมีความเชื่อมั่นได้ว่า ข้อมูลที่เก็บเพิ่มเติมในระยะหลัง เป็นปรากฏการณ์ที่แท้จริงและในกรณีที่ได้ข้อมูลที่แตกต่างกัน ผู้วิจัยนำข้อมูลนั้นไปตรวจสอบ กับผู้ให้ข้อมูลเดิมอีกครั้ง และตรวจสอบกับบุคคลอื่นที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการดำเนินกิจกรรมนั้น ลักษณะการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลจึงกระทำสลับและต่อเนื่องกันไปจนกระทั่งเสร็จสิ้น การศึกษาและรายงานผลการวิจัยโดยใช้รูปแบบการบรรยายเชิงวิเคราะห์ โดยเป้าหมายของการวิเคราะห์ข้อมูลคณะวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อให้เห็นประเด็นการเปลี่ยนแปลงเชิงพัฒนาในพื้นที่ได้ ดังนี้

1. ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์ตีความหมายข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์หาคะบวนทัศน์ (Thematic analysis) (Morse and Field, 1996) เพื่อทำความเข้าใจสภาพทั่วไปของการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ ตามขั้นตอน ดังนี้

1.1 อ่านข้อความในเอกสารที่คัดเลือกได้อย่างรอบคอบ

1.2 กำหนดรหัสของข้อความของประเด็นที่สำคัญแบบประโยคต่อประโยคในแต่ละบรรทัด เพื่อให้ได้สาระสำคัญของข้อมูลที่ได้

1.3 กำหนดกะบวนทัศน์โดยพิจารณาจากข้อความที่ได้จากเอกสาร ทำการจัดหมวดหมู่ของกลุ่มรหัสที่มีความสัมพันธ์กันแล้วทำการสรุปประเด็นหลักเพื่อนำไปสู่กะบวนทัศน์

1.4 วิเคราะห์กะบวนทัศน์ที่ได้ สรุปหาแนวคิดหลักและแนวคิดรองที่มีความสัมพันธ์กัน เพื่อให้ได้คำตอบของการวิจัย

1.5 ตรวจสอบข้อมูลที่วิเคราะห์ได้กับแหล่งข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง

2. ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์และประเด็นในการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์เชิงเนื้อหา วิเคราะห์ข้อมูลโดยการตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological triangulation) ร่วมกับวิธีการสังเกต และข้อมูลจากแหล่งเอกสารที่เกี่ยวข้อง